

NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOS PROGRAMŲ RENGIMO LIETUVOJE TYRIMAS

Alfредas Kiškis, Aušra Kuodytė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4584

Elektroninis paštas: akiskis@mruni.eu; ausra.kuodyte@gmail.com

Pateikta 2012 m. vasario 10 d., parengta spausdinti 2012 m. birželio 15 d.

Anotacija. Nusikalstamumo prevencijos programų įgyvendinimo rezultatai labai priklauso nuo jų parengimo kokybės. Straipsnyje pristatomas keturiasdešimt devynių nacionalinių nusikalstamumo prevencijos programų, parengtų 1993–2010 metais Lietuvoje, tyrimas. Nagrinėjama, kiek jos atitinka tokių programų rengimo principus ir metodinius reikalavimus. Skiriami šešiolika programų rengimo kriterijų. Straipsnyje įvertinama programų atitiktis šiems kriterijams, nagrinėjama, kaip ši atitiktis kinta laikui bėgant, atskleidžiami nusikalstamumo prevencijos programų Lietuvoje rengimo trūkumai ir pateikiami siūlymai dėl programų rengimo gerinimo. Nustatyta, kad tik 20 (41 proc.) tirtų nusikalstamumo prevencijos programų atitinka pusei ir daugiau išnagrinėtų kriterijų. Atsižvelgiant į tai, kad vykdant nekokybiškai parengtas nusikalstamumo prevencijos programas neracionaliai panaudojami jų įgyvendinimui skiriami ištekliai, siūloma parengti ir patvirtinti ne rekomendacinio, bet privalomojo pobūdžio bendrą nusikalstamumo prevencijos programų rengimo metodiką, kuri būtų privaloma visiems, rengiantiems programas, finansuojamas iš valstybės biudžeto.

Reikšminiai žodžiai: nusikalstamumo prevencija, nusikalstamumo prevencijos programos, programų rengimas, metodiniai reikalavimai.

Įvadas

Temos aktualumas. Lietuvoje priimama ir įgyvendinama daug nacionalinio lygio nusikalstamumo prevencijos programų¹. Nuo programų parengimo kokybės priklauso jų įgyvendinimas, pasiekiami prevencijos rezultatai ir skiriamų tam išteklių panaudojimo efektyvumas². Programų rengimas, atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje rekomenduojamus programų rengimo principus bei pateiktas metodikas, leistų iš esmės padidinti pačių programų veiksmingumą.

Problema. Tačiau nėra aišku, kokių mastu Lietuvoje rengiamos nacionalinės nusikalstamumo prevencijos programos atitinka nusikalstamumo prevencijos programų rengimo principus ir metodinius reikalavimus, kokie yra būdingiausi programų rengimo trūkumai, kuriems programų rengimo subjektams ir kokie trūkumai yra būdingi. Tai ištyrus galima įvertinti nusikalstamumo prevencijos programų Lietuvoje rengimo būklę ir pateikti siūlymų dėl jų rengimo gerinimo.

Naujumas. Lietuvoje nusikalstamumo prevencijos programas įvairiais aspektais nagrinėjo G. Babachinaitė, V. Justickis, A. Čepas, S. Gečienienė, G. Jurgelaitienė, S. Kuklianskis, G. Sakalauskas ir kiti. 2003 m. Vidaus reikalų ministerija atliko nuo 1996 m. iki 2003 m. vykdytų svarbiausių nusikalstamumo prevencijos programų analizę, tačiau vykdytos programos analizuotos apibendrintai, įvertinant jų pasiekimus ir skirtus asignavimus, bet nesigilinant į konkrečias programose vykdytas priemones³.

Vėliau, 2005 m., Teisės instituto mokslininkų grupė atliko tyrimą „Nusikalstamumo prevencijos programų rengimo ir administravimo metodologija“, kurio tikslas sukurti mokslinius metodologinius pagrindus nusikalstamumo prevencijos programų rengimo ir administravimo sistemai įdiegti⁴. Šiame tyrime buvo nagrinėjamos atskiros nusikalstamumo prevencijos programos, išanalizuota atskirų užsienio šalių patirtis rengiant ir administruojant nusikalstamumo prevencijos programas. Tyrimo pagrindu buvo parengta Nusikalstamumo prevencijos programų rengimo ir vykdymo specialistų mokymo programa.

Lietuvoje nusikalstamumo prevencijos programų tyrimai buvo atlikti, tačiau nei viename iš minėtų tyrimų nebuvo analizuojamas nusikalstamumo prevencijos programų atitikimas programų rengimo principams bei metodiniams reikalavimams.

Tyrimo objektai – nusikalstamumo prevencijos programos Lietuvoje.

-
- 1 Nusikalstamumo prevencijos programa – tai priemonių, skirtų tam tikram bendram nusikalstamumo prevencijos tikslui pasiekti, kompleksas.
 - 2 Homel, P. Improving crime prevention knowledge and practice. *Trends & Issues in Crime & Criminal Justice*. 2009, 385: 1–6; Linden, R.; Chaturvedi, R. The Need for Comprehensive Crime Prevention Planning: The Case of Motor Vehicle Theft. *Canadian Journal Of Criminology & Criminal Justice*. 2005, 47(2): 251–270.
 - 3 Visockas, E. Nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės programų duomenų bazės sukūrimas. *Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-23]. <http://www.nplc.lt/centrov/prog/baze/_PPDB.aspx>.
 - 4 Čepas, A.; Gečienienė, S.; Mačernytė-Panomariovienė, I.; Jovaišas, K.; Jurka, R.; Malinauskaitė, J. *Nusikalstamumo prevencijos programų rengimo ir administravimo metodologija*. Baigiamoji ataskaita. Vilnius: Teisės institutas, 2005, p. 5.

Tyrimo tikslas – ištirti nusikalstamumo prevencijos programų rengimą Lietuvoje ir atskleisti svarbiausias nusikalstamumo prevencijos programų rengimo problemas bei pasiūlyti jų sprendimo būdus.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė ir apibendrinimas, lyginamoji analizė, teisės aktų analizė, turinio analizė, statistinių duomenų analizė bei sisteminimas ir apibendrinimas.

1. Nusikalstamumo prevencijos programų rengimo metodiniai aspektai

Siekiant ištirti nusikalstamumo prevencijos programas Lietuvoje bei atskleisti jų problemas, tikslinga apžvelgti svarbiausius nusikalstamumo prevencijos programų rengimo metodinius aspektus – rengimo principus ir metodinius reikalavimus. Tai kriterijai, pagal kuriuos vertinama, ar programos atitinka šiuos kriterijus. Todėl svarbu suvokti jų prasmę ir svarbą.

1.1. Nusikalstamumo prevencijos programų rengimo principai

Skirtingi autoriai skiria įvairius bendruosius nusikalstamumo prevencijos programų rengimo principus⁵. Būdingiausi iš jų yra:

1. Programos kompleksiskumo principas, kuris reiškia, kad nusikalstamumo prevencija reikalauja skirtingų, tačiau turinčių bendrą tikslą prevencinių priemonių⁶. Šio principo būtinybę nulemia paties objekto – nusikalstamumo – sudėtingumas. Nusikalstamumo sudėtingumą sudaro jo ryšių su įvairiausiomis socialinėmis sritimis daugialypumas. Be to, visuomenėje nėra vien tik socialinių, ekonominių ar kitokių problemų, todėl vienos problemos sprendimas vienoje srityje veikia ir kitos srities problemas.
2. Mokslinis pagrindumas – turi būti atsižvelgiama į konkrečios teritorinės erdvės, konkretaus laikotarpio, atitinkamos nusikalstamumo rūšies priežasčių savitumus⁷. Tai reiškia, kad negalima apsiriboti bendrų modelių pritaikymu, kurie tinka įvairioms valstybėms, regionams bei visoms nusikalstamumo apraiškoms. Mokliškai pagrįsta nusikalstamumo prevencijos programa neįsivaizduojama be konkretaus tyrimo, kurio rezultatai tampa pagrindu susieti nagrinėjamą problemą su konkrečiais valstybės socialiniais, ekonominiais, demografiniais ir kt. procesais.

5 Borodin, S. V. *Borba s prestupnostju: teoreticheskaja model kompleksnoj programy*. Moskva, 1990, s. 26–28; Raska, Eh. Eh. *Socialnaja programa: predotvrashhenie prestupnosti*. Talin, 1987, s. 30–33.

6 Nusikalstamumo prevencijos priemonė – tai nusistovėjęs veiksnių kompleksas, skirtas tam tikram tikslui pasiekti, tai elementarus prevencinės veiklos vienetas, prevencinio darbo organizavimo pagrindas. Nusikalstamumo prevencijos rūšys lemia, kokiomis konkrečiomis priemonėmis ir metodais prevencija yra įgyvendinama.

7 Jurgelaitienė, G. Nusikalstamumo prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problemos. *Jurisprudencija*. 2003, 41(33): 77.

3. Orientavimas į plačią nusikalstamumo prevencijos subjektų sistemą. Užsienio šalių patirtis rodo, kad bandymai sudaryti tokio pobūdžio programą tik vidaus reikalų sistemai neišvengiamai baigdavosi nesėkmėmis, o norimas veiksmingumas nebuvo pasiektas⁸. Nusikalstamumo prevencijos programos rengime turi dalyvauti visų rūšių visuomenės subjektai⁹. Tai yra socialiniai subjektai – teisėsaugos institucijos, viešojo administravimo institucijos, savivaldybių institucijos, visuomeninės organizacijos, verslo atstovai bei individualūs asmenys. Bendradarbiaujant visiems socialiniams partneriams tikėtini geresni nusikalstamumo prevencijos rezultatai.

Nusikalstamumo prevencijos programų rengimo principus išskiria ir įstatymų leidėjas, papildomai nurodydamas¹⁰:

- Pagarbos kiekvieno teisės subjekto teisėms ir laisvėms bei teisėtumo principus;
- Sistemingumo, veiklos planingumo principus;
- Lankstumo principą;
- Aprūpinimo užtikrinimo, efektyvumo bei ekonominio pagrįstumo principus;
- Teštinumo principą.¹¹

Čia paminėti nusikalstamumo prevencijos programų rengimo principai nusako pagrindines nusikalstamumo prevencijos programų rengimo gaires, kurių laikantis gali būti užtikrinamas nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės veiklos efektyvumas.

1.2. Nusikalstamumo prevencijos programų metodiniai reikalavimai

Problemos identifikavimas ir formulavimas. Siekiant atlikti konkretaus reiškinio prevenciją, reikia tiksliai apibrėžti poveikio objektą, erdvės bei paties reiškinio ribas. Nusikalstamumo prevencijos programoje turi būti tiksliai apibrėžta, kokių nusikalstamų veikų, kur, kada bei kokių asmenų atžvilgiu siekiama padaryti prevencinį poveikį. Taip pat svarbu tinkamai įvertinti prevencijos objekto reikšmingumą¹², išnagrinėti alternatyvius kelius problemai spręsti.

Kuriant programą svarbu ir identifikuoti problemą lemiančius veiksnius¹³.

Problema turi būti suformuluota tiksliai ir konkrečiai, nurodant problemos mastą ir pastovumą. Turi būti tinkamai parenkami rodikliai, kuriuos stebint galima spręsti apie problemą ir jos pokyčius, taip pat turi būti nurodytos visos neigiamos pasekmės, gresiančios, jei nebūtų imtasi priemonių problemai spręsti.

8 Diskusija po povodu dvukhurovneho postroenia sistemy okhrany obshhestvennogo poriadka v Velikobritanii. *Borba s prestupnostju za rubezhom*. 1995, 5: 16.

9 *Understanding Crime Prevention*. Second edition. National Crime Prevention Institute. Boston, London, Durban, Singapore, Sydney, Toronto, 2001, p. 163.

10 Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 32-1318.

11 Tai suprantami ir aiškūs principai, kurių platesnis aptarimas čia netikslingas.

12 *Understanding Crime Prevention*, supra note 9, p. 157.

13 Čepas, A., et al., supra note 4, p. 28.

Programos tikslų ir uždavinių nustatymas. Tikslas – tai pageidaujamas veiklos rezultatas, tai, ko galiausiai siekiama organizuojant ir vykdant bet kokią veiklą¹⁴. Nusikalstamumo prevencija visada turi savotišką dvigubą tikslą, kurių vienas yra galutinis, siekiantis sumažinti nusikalstamumą, kitas – tiesioginis, kuriuo siekiama pakeisti nusikalstamumą lemiantį reiškinį. Tikslai – tai nėra abstrakcijos, tai yra aiškiai apibrėžta veiksmų kryptis, siekiant konkrečių prevencinės veiklos rezultatų¹⁵. Tai reiškia, kad formuojant tikslą turi būti aišku, kokių nusikalstamų veikų, kur, kada, kokiais terminais bei kokių asmenų atžvilgiu siekiama padaryti prevencinį poveikį.

Uždavinys – tai per nustatytą laikotarpį pasiekiamas ir įvertinamas atitinkamo tikslo įgyvendinimo rezultatas¹⁶. Atlikus literatūros analizę¹⁷, pažymėtina, kad tikslų ir uždavinių nustatymui keliami panašūs metodiniai reikalavimai:

- Tikslai turi atitikti problemą, kuriai spręsti kuriama programa. Analogiškai uždaviniai turi atitikti programos tikslus, t. y. programoje turi būti tinkamai argumentuojant nustatyta, kad, išsprendus visus uždavinius, programos tikslai bus pasiekti.
- Tikslai ir uždaviniai turi būti tikslūs ir konkretūs, t. y. programoje turi būti aiškiai apibrėžta programos tikslinė grupė ir joje siekiami pokyčiai bei aiškiai numatyti rezultatai.
- Tikslai ir uždaviniai turi būti suprantami, t. y. paprastai ir aiškiai suformuluoti.
- Uždaviniai turi atitikti problemą lemiančius veiksnius¹⁸, t. y. programoje turi būti tinkamai argumentuojant nustatyta, kad išsprendus uždavinį bus pašalintas negatyvus veiksnys arba iš esmės sumažinta jo įtaka, padidinta pozityvaus veiksnio įtaka arba sukurtas naujas pozityvus veiksnys.
- Uždaviniai turi būti išmatuojami, t. y. numatant uždavinius programos rengėjai turi pasirinkti rodiklius, padedančius kokybiškai ir kiekybiškai įvertinti pagrindinį rezultatą.

Programos priemonių parinkimas. Prevencijos priemonė – tai pagrindinis prevencinės veiklos elementas, jos atomas¹⁹. Prieš pasirenkant prevencijos priemones turi būti atliekama išsami priemonių, taikomų panašiuose prevencijos projektuose, apžvalga²⁰. Tai reiškia, kad turi būti nuodugnai ir visapusiškai ištiriama Lietuvos ir užsienio literatūra, skirta nusikalstamumo prevencijai. Tuo pagrindu turi būti parengiamas kuo išsamesnis perspektyvių prevencijos priemonių sąrašas – „priemonių bankas“²¹, iš kurio

14 Justickis, V. *Kriminologija*. Vadovėlis. 2 dalis. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004, p. 39.

15 *Understanding Crime Prevention*, supra note 9, p. 165.

16 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. 827 „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 57-2312.

17 Butkus, F. S. *Vadyba*. Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2007; *Understanding Crime Prevention*, supra note 9; Justickis, V., supra note 14.

18 Avdija, A. S. Evidence-Based Policing: A Comparative Analysis of Eight Experimental Studies focused in the area of Targeted Policing. *International Journal of Criminal Justice Sciences*. 2008, 3(2): 110–128.

19 Justickis, V., supra note 14, p. 63.

20 Justickis, V.; Gečėnienė, S. Nusikaltimų prevencijos veiksmingumo užtikrinimo sistema. *Teisės problemos*. 2006, 2(52): 10.

21 Justickis, V.; Gečėnienė, S.; Čepas, A. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2005 [žiūrėta 2011-02-11]. <http://www.vrm.lt/uploads/media/Metodika_01.doc>.

galima rinktis tinkamiausias priemones. Vykdamt priemonių atranką, reikia vadovautis objektyviais jų veiksmingumo prognozavimo kriterijais. Subjektyvūs, besiremiantys sveiku protu, profesine patirtimi, moksliniais samprotavimais įvertinimai, kad tam tikra priemonė bus veiksminga, beveik visada yra klaidingi. Tai patvirtina JAV kriminologo Roberto Martinsono atlikti prevencijos priemonių veiksmingumo tyrimai²². Svarus išvados dėl potencialaus veiksmingumo pagrindas gali būti daugkartinis sėkmingas bei žvalgybinis priemonės taikymas²³. Prieš taikant priemonę stambioje prevencinėje programoje, pirmiausia ji išbandoma mažesniame prevencijos projekte, kuriame stebimas jos veiksmingumas.

Programos vykdymo ir valdymo struktūros nustatymas. Programos vykdymo ir valdymo priežiūrą atliekantis subjektas turi būti nepriklausomas ir turintis pakankamai žinių spręsti apie programos uždavinių bei priemonių vykdymo tinkamumą²⁴. Jis turi turėti įgaliojimus reikalauti programos vykdytojų atskaitomybės bei atsakomybės.

Nusikalstamumo prevencijos programoje turi būti numatomas tinkamas programos vykdymo koordinavimo mechanizmas, kuriame numatytos formos ir būdai visų programoje dalyvaujančių subjektų atstovams periodiškai aptarti programos eigą bei nustatyta aiški pakeitimų programoje inicijavimo tvarka²⁵.

Svarbu programoje numatyti atskiras programos priemones vykdysiančius subjektus, turinčius pakankamą kvalifikaciją ir įgaliojimus įvykdyti numatytas priemones.

Programos vykdymo veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijai. Pagrindiniai reikalavimai programų veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijams²⁶:

- Pagrindimas programos tikslais ir uždaviniais – ar pasiektas programos tikslas vertinama rodikliais, gautais iš šaltinių, analogiškų šaltiniams, iš kurių buvo gauti rodikliai, apibūdinantys mastą ir turinį. Tai, ar išspręstas uždavinys, vertinama remiantis rodikliais, gautais iš šaltinių, analogiškų šaltiniams, iš kurių buvo gauti rodikliai, apibūdinantys problemą lemiančius veiksnius.
- Realumas – kriterijai grindžiami egzistuojančiais objektyviais duomenimis bei turi būti numatyti tinkami jų rodiklių šaltiniai.
- Aiškus formulavimas – nustatytas objektas, kuriam vertinti jie taikomi, duomenys, kuriais remiantis jie taikomi, ir šių duomenų šaltiniai.
- Nesudėtingumas – juos taikant nebūtinai specifinis pasirengimas, žinios ar įgūdžiai.
- Leidžiantys daryti palyginimus – kriterijai gali būti taikomi vertinant situaciją, buvusią prieš pradėdant vykdyti programą, tiek situaciją, esamą programos vykdymo metu, bei situaciją, esamą baigus vykdyti programą.
- Leidžiantys įvertinti sąnaudas, darbo krūvį, rezultatus ir naudą.

22 Martinson, R. What works? Questions and Answers About Prison Reform. *The Public Interest*. 1974, 35.

23 Justickis, V.; Gečėnienė, S., *supra* note 20, p. 11.

24 *Understanding Crime Prevention*, *supra* note 9, p. 172.

25 Čepas, A., *et al.*, *supra* note 4, p. 36.

26 Astrauskienė, A., *et al.* Kaip vertinti prevencijos efektyvumą? *Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių vertinimo metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2007; *Beccaria-Project. Quality Management in Crime Prevention* [interaktyvus]. Niedersachsen: LPR [žiūrėta 2011-02-12]. <http://www.beccaria.de/Kriminalpraevention/en/Documents/Flyer_en_7.pdf>; Čepas, A., *et al.*, *supra* note 4.

2. Tyrimas

2.1. Tyrimo metodika ir imties charakteristika

Tyrimo tikslas – ištirti nusikalstamumo prevencijos programas Lietuvoje ir įvertinti jų atitiktį metodiniams reikalavimams. Tikslu įgyvendinimui buvo pasirinktos analizuoti Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro nusikalstamumo prevencijos programų duomenų bazėje²⁷ pateiktos įvairaus lygio 1993–2016 m. nusikalstamumo prevencijos programos bei su nusikalstamumo prevencija susijusios kitos programos (socialinės, ekonominės, švietimo). Šį pasirinkimą lėmė tai, kad minėtoje duomenų bazėje pateikta susisteminta informacija apie vykdomas ir jau vykdytas nusikalstamumo prevencijos programas, apie kurias informacija surinkta iš Seimo, Vyriausybės, ministerijų, savivaldybių bei kitų institucijų. Taip pat pateikiama informacija apie programose vykdomas priemones – vykdymo laiką, vykdytojus, finansavimą ir kt. Nors nėra aišku, ar pasirinktoje duomenų bazėje pateiktos visos nusikalstamumo prevencijos programos, tačiau tokios visapusiškos informacijos apie nusikalstamumo prevencijos programas niekur kitur nepavyko rasti.

Nusikalstamumo prevencijos programų Lietuvoje tyrimui buvo pasirinktas dokumentų analizės metodas. Tyrime buvo atlikta kokybinė ir kiekybinė nusikalstamumo prevencijos programų turinio analizė. Kadangi unifikuotų metodinių reikalavimų rengiamoms nusikalstamumo prevencijos programoms Lietuvoje nėra, įgyvendinant empirinio tyrimo tikslą buvo parengtas klausimynas, sudarytas iš 25 kriterijų, kuriame pateikti galimi atsakymų variantai (Priedas A). 9 kriterijai²⁸ suteikia bendro pobūdžio informaciją apie programos rengėją, rengimo metus, įgyvendinimo laikotarpį ir kita. Kiti šešiolika kriterijų²⁹ padeda nustatyti nusikalstamumo prevencijos programų atitiktį programų rengimo metodiniams reikalavimams.

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje programų tyrimas buvo atliekamas 2011 metų kovo mėnesį. Tyrimo metu buvo siekiama ištirti visas 51 Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro duomenų bazėje pateiktas nusikalstamumo prevencijos programas. Tačiau Lietuvos Respublikos Vyriausybės parengta Nuteistų ir grįžusių iš kardojo kalinimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos programa yra sudaryta iš trijų, skirtingus įgyvendinimo

27 Visockas, E., *supra* note 3.

28 1) Programos rengėjas. 2) Programos parengimo metai. 3) Prevencijos rūšis. 4) Programos lygis. 5) Numatyta programos įgyvendinimo trukmė. 6) Programos įgyvendinimas. 7) Tikslų skaičius. 8) Uždavinių skaičius. 9) Priemonių skaičius.

29 1) Problema suformuluota tiksliai ir konkrečiai. 2) Apibrėžtas problemos mastas. 3) Apibrėžtas problemos pastovumas. 4) Nustatyti reiškinio, kurio prevencijai skiriama programa, neigiami padariniai. 5) Tikslai atitinka problemą, kuriai spręsti sukurta programa. 6) Tikslai konkretūs ir tikslūs. 7) Tikslai yra suprantami. 8) Uždaviniai yra suprantami. 9) Uždaviniai yra konkretūs. 10) Apibūdintas į programą atrinktų priemonių potencialus veiksmingumas. 11) Įvertinti priemonių įgyvendinimo finansiniai kaštai. 12) Nustatyti planuojami programos rezultatai. 13) Numatyta programos vykdymo ir valdymo struktūra. 14) Numatytas nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas programos vykdyme. 15) Numatytas individualių asmenų dalyvavimas programos vykdyme. 16) Numatyti programos veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijai.

laikotarpius apimančių, programų. Lietuvos Respublikos Seimo patvirtinta Nacionalinė kovos su korupcija programa taip pat yra sudaryta iš dviejų, tik skirtingus laikotarpius apimančių, programų. Todėl galima teigti, kad iš viso yra 54 nusikalstamumo prevencijos programos.

Analizuojant programas paaiškėjo, kad Valstybinės jaunimo reikalų tarybos parengtos trys Jaunimo pilietiškumo, socializacijos ir narkomanijos prevencijos programos iš tiesų nėra nusikalstamumo prevencijos programos – jose numatyti finansuojamų projektų reikalavimai ir paraiškų vertinimo kriterijai. Todėl buvo nuspręsta, kad šio tyrimo metu jas nagrinėti nėra tikslinga. Pažymėtina, kad Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2010–2012 m. planas analizuojamas kartu su tos pačios programos 2007–2009 m. planu, kadangi šioje programoje nėra išskirti atskiri tikslai, uždaviniai, laukiami rezultatai, poveikio vertinimo kriterijai, o tik pateiktas priemonių sąrašas, todėl buvo nuspręsta šią programą nagrinėti kaip pirmosios programos tęsinį, vertinant tik pateiktas priemones. Be to, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos patvirtintos Kovos su neoficialiai apskaityta ekonomika 2005–2008 m. programos nepavyko rasti jokiuose oficialiuose duomenų bazėse. Taigi, *tyrimo metu buvo ištirtos 49 nusikalstamumo prevencijos programos.*

Kiekviena nusikalstamumo prevencijos programa buvo analizuojama pagal visus anksčiau minėtus 25 kriterijus. Gauti tyrimo rezultatai apdoroti statistiniu ir teoriniu duomenų apdorojimo metodais.

2.2. Nusikalstamumo prevencijos programų bendroji charakteristika

Tyrimo metu buvo išanalizuotos visos nusikalstamumo prevencijos programos, iš jų 42 (86 proc.) jau įgyvendintos, o 7 (14 proc.) – vykdomos. Taip pat paaiškėjo, kad visos analizuojamos nusikalstamumo prevencijos programos yra nacionalinės, taikomos visos valstybės mastu. Programos yra centralizuotos, todėl mažiau orientuotos į regioninį ir vietinį lygius, žmogaus saugumo užtikrinimo artimiausius interesus ir poreikius.

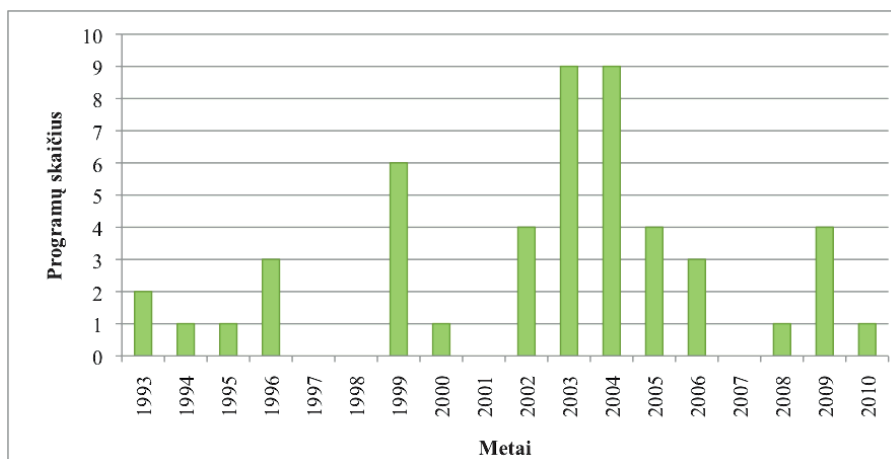
Tiriamos programos buvo parengtos Seimo, Vyriausybės, ministerijų ir departamentų. Kaip matyti 1 lentelėje, ministerijos parengė visiškai nedidelį nusikalstamumo prevencijos programų skaičių. Nusikalstamumo prevencijos programų duomenų bazėje nepavyko rasti nė vienos nevyriausybinių organizacijų parengtos nusikalstamumo prevencijos programos. Pagrindinis nusikalstamumo prevencijos programų Lietuvoje rengėjas yra Vyriausybė.

1 lentelė. Nusikalstamumo prevencijos programų rengėjų 1993–2010 m. parengtos programos

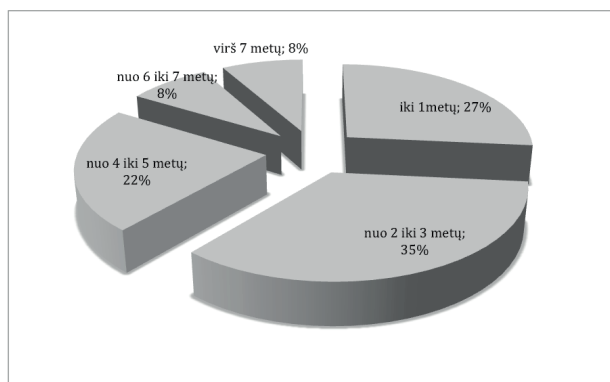
Programos rengėjas	Programų skaičius (N=49)	Programų skaičius, proc.
LR* Seimas	5	10
LR Vyriausybė	28	57
LR vidaus reikalų ministerija	1	2
LR teisingumo ministerija	1	2
LR ūkio ministerija	1	2
LR švietimo ir mokslo ministerija	3	6
LR sveikatos apsaugos ministerija	2	4
LR krašto apsaugos ministerija	1	2
Kalėdinių departamentas prie LR teisingumo ministerijos	6	13
Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	1	2

* Čia ir toliau vartojamas trumpinys LR – Lietuvos Respublikos.

Nusikalstamumo prevencijos programų rengimas nėra nuoseklus ar pastovus procesas (1 pav.), kadangi parengtų programų skaičius kiekvienais metais labai skirtingas. Daugiausiai programų buvo parengta 2003 ir 2004 metais, vėliau matoma per metus parengtų programų mažėjimo tendencija.

1 pav. 1993–2010 m. parengtų nusikalstamumo prevencijos programų skaičius

Atliekant tyrimą buvo siekiama sužinoti nusikalstamumo prevencijos programų įgyvendinimo trukmę (2 pav.). 17 (35 proc.) visų nusikalstamumo prevencijos programų numatyta vidutinė (2 – 3 m.) įgyvendinimo trukmė. 13 (27 proc.) programų numatyta įvykdyti per vienus metus, šios programos yra trumpalaikės, jose neužtikrinamas nusikalstamumo prevencijos programų tęstinumo principas. Tuo tarpu ilgalaikių nusikalstamumo prevencijos programų, įgyvendinamų daugiau nei per 7 metus, buvo tik 4 (8 proc.).

2 pav. Nusikalstamumo prevencijos programų įgyvendinimo laikotarpis

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokių rūšių nusikalstamumo prevencijai skiriamas didžiausias dėmesys (2 lentelė). Nustatyta, kad nusikalstamumo prevencijos programų rengėjai didžiausią dėmesį skiria socialinei prevencijai, jie parengė 18 (37 proc.) tokių programų.

2 lentelė. Nusikalstamumo prevencijos programų pasiskirstymas pagal prevencijos rūšį

Prevencijos rūšis	Programų skaičius (N=49)	Programų skaičius, proc.
Ekonominių ir turtinių nusikaltimų prevencija	5	10
Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	11	23
Narkomanijos prevencija	5	10
Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija	5	10
Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencija	5	10
Socialinė prevencija*	18	37

* Socialinės prevencijos rūšiai buvo priskirtos Nuteistųjų ir grįžusiųjų iš įkalinimo įstaigų socialinės reabilitacijos, adaptacijos bei integracijos į visuomenę programos, Vaikų ir jaunimo socializacijos programos bei Smurto prieš moteris bei vaikus prevencijos programos.

2.3. Nusikalstamumo prevencijos programų atitiktis metodiniams reikalavimams

2.3.1. Problemos grupės kriterijai

Atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti, ar nusikalstamumo prevencijos programos atitinka *tikslaus ir konkretaus problemos formulavimo* kriterijų. Nusikalstamumo prevencijos programų, atitinkančių šį kriterijų, yra 24 (49 proc.). Jose yra aiškiai išskirta ir suformuluota pagrindinė problema, kuriai spręsti sukurta konkreti programa, aiškiai apibūdintas neigiamas reiškinys – parodoma, kaip konkrečiai jis pasireiškia, ir apibrėžtos jo tikslios ribos.

Nagrinėjamo kriterijaus neatitinkančiose nusikalstamumo prevencijos programose problema suformuluota taip, kad neįmanoma jos paneigti ar patvirtinti. Pavyzdžiui, „ekonominiai nusikaltimai – tai neteisėti, nusikalstami veiksmai ir metodai ekonomikos srityje, kuriais kėsinamasi į valstybės bei gyventojų ekonominius interesus, nuosavybę, ūkinę, komercinę, finansinę veiklą“³⁰. Visiškai neaišku, kokią konkrečią problemą siekiama išspręsti, kadangi programoje pateikiama tik ekonominių nusikaltimų samprata, nenurodant, kaip konkrečiai pasireiškia neigiamas reiškinys bei kokios jo tikslios ribos. Toks netikslus ir nekonkretus problemos suformulavimas apsunkina sėkmingos prevencinės veiklos įgyvendinimą.

Kitas kriterijus – tai *apibrėžtas problemos mastas*. Šiuo kriterijumi buvo siekiama išsiaiškinti, ar programose aiškiai nurodyta, kokias gyventojų grupes, institucijas ar teritorinius vienetus apima problema. Atliktas tyrimas leidžia konstatuoti, kad šį kriterijų atitinka 43 (88 proc.) išnagrinėtos nusikalstamumo prevencijos programos.

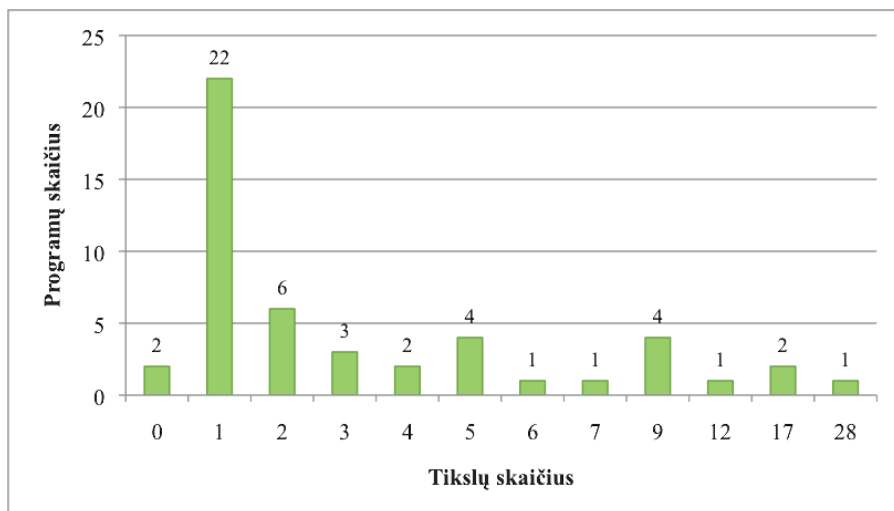
Didesnė nusikalstamumo prevencijos programų dalis – 26 (53 proc.) – neatitinka *problemos pastovumo* kriterijaus. Jose nėra pateikiami duomenys, parodantys, kaip ilgai egzistuoja problema, kurios prevencijai skiriama konkreti programa.

Kitas svarbus kriterijus – tai *programoje nustatyti reiškinio neigiami padariniai*. Šį kriterijų atitinka mažiau nei pusė – 21 (43 proc.) – nusikalstamumo prevencijos programų. Šiose programose aiškiai nurodomos neigiamos pasekmės. Vis dėlto 28 (57 proc.) nusikalstamumo prevencijos programose nėra parodyta, kuo sprendžiama problema yra reikšmingesnė už kitas problemas, nėra nurodomi neigiami problemos padariniai. Problemos reikšmingumas siejamas su neigiamais padariniais, todėl programoje turi būti plačiai atskleistos neigiamos problemos pasekmės, kuo tiksliau įvertinta jų žala.

2.3.2. Tikslų grupės kriterijai

Atliekant tyrimą buvo siekiama sužinoti, kiek tikslų numatyta kiekvienoje nusikalstamumo prevencijos programoje.

30 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 954 „Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos“. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 72-1355.

3 pav. Programose nustatytų tikslų skaičius

Tyrimo rezultatai rodo (3 pav.), jog dauguma – 22 (45 proc.) – nusikalstamumo prevencijos programų numato 1 tikslą. Tačiau atliekant tyrimą buvo rasta ir tokių nusikalstamumo prevencijos programų, kuriose nėra nė vieno tikslo. Tai 1995 m. LR Vyriausybės parengta Nepilnamečių užimtumo ir jų nusikalstamumo prevencijos gerinimo programa bei to paties rengėjo 1996 m. parengtas Antikorupcinių priemonių planas. Šiose programose nenumatyti pageidaujami veiklos rezultatai, tai, ko galiausiai siekiama organizuojant ir vykdant bet kokią veiklą. Tokiose nusikalstamumo prevencijos programose nėra aiškiai apibrėžta veiksmų kryptis, siekiant konkrečių veiklos rezultatų.

Nors nėra numatyta jokių tikslų skaičiaus apribojimų, tačiau tyrimo metu buvo rasta nusikalstamumo prevencijos programa, turinti net 28 tikslus. Tai 1993 m. LR Vyriausybės parengta Nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei kontrolės programa. Visose nusikalstamumo prevencijos programose nurodytų tikslų skaičiaus vidurkis yra 3,9.

Toliau atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti nusikalstamumo prevencijos programų atitikimą tikslų metodiniams reikalavimams. Pirmiausia buvo norima sužinoti nusikalstamumo prevencijos programų *tikslų atitiktį sprendžiamai problemai*. Nustatyta, kad tik 11 (22 proc.) nusikalstamumo prevencijos programų atitinka šį kriterijų. Šiose programose tikslų siekimo rezultatai išreiškiami apibūdinant siektinus teigiamus problemas masto ir (ar) turinio pokyčius.

Buvo siekiama išsiaiškinti, ar nusikalstamumo prevencijos programų *tikslo yra konkretūs ir tikslūs*. Nustatyta, kad nagrinėjamo kriterijaus neatitinka 39 (80 proc.) nusikalstamumo prevencijos programos. Tai reiškia, kad nusikalstamumo prevencijos programose nėra aiškiai nurodyti prevencinio poveikio objektai ir juose siekiami pokyčiai bei aiškiai numatyti rezultatai. Tokie programos tikslai kaip „didinti kaimo gyventojų

saugumą³¹, „tobulinti prevencinį darbą“³² neparodo, kokių konkrečių rezultatų siekiama įgyvendinant šias programas, kadangi suformuluoti tikslai yra abstraktūs. Tokiu būdu formuluojant prevencinės veiklos tikslus, neprisiimama atsakomybė už tai, kad tikslai būtų pasiekti. Programos vykdymo ataskaitoje nurodant, kad pavyko padidinti kaimo gyventojų saugumą, lyg ir leidžia manyti, kad prevencijos programos tikslas pasiektas, tačiau neaišku, ar tai turėjo kokį nors poveikį nusikalstamumui.

Buvo siekiama išsiaiškinti, ar *tikslai yra suprantami*. Nustatyta, kad buvo parengtos 26 (53 proc.) nusikalstamumo prevencijos programos, neatitinkančios nagrinėjamo kriterijaus. Šiose nusikalstamumo prevencijos programose tikslai nėra suformuluoti paprastai ir aiškiai, netapatinami su programos uždaviniais. Atliktas tyrimas rodo, kad nusikalstamumo prevencijos programose labai paplitęs apibendrintas prevencijos tikslų formulavimas, tai yra toks, kuris nenurodo aiškių reiškinio ribų. Pavyzdžiui, „iš esmės pagerinti organizuotų nusikalstamų grupių ir korupcijos faktų atskleidimą“, „iš esmės pagerinti šalyje vaikų teisių apsaugą ir sumažinti nusikalstamumo lygį“, „sustabdyti ir sumažinti narkomanijos plitimą bei užkirsti kelią neteisėtai narkotikų apyvartai“ ir pan. Visais šiais atvejais siekiama nusikalstamumo prevencijos programą padaryti įspūdingesnę, kadangi tokie retoriniai pasakymai – „iš esmės“, „užkirsti kelią“, „pagerinti“, „sumažinti“ ir pan. – parodo, kad keliami visuomenei reikšmingi tikslai, kurių numatoma aktyviai siekti ir dėl to nusikalstamumo prevencijos programa verta finansavimo. Tačiau toks tikslų formulavimas neleidžia įvertinti siekiamo nusikalstamumo prevencijos programos poveikio.

2.3.3. Uždavinių grupės kriterijai

Tyrimo metu buvo siekiama sužinoti, koks uždavinių skaičius numatytas nusikalstamumo prevencijos programose. Kiekvienas programos tikslas turi turėti bent po vieną uždavinį, tačiau net 9 (18 proc.) nusikalstamumo prevencijos programose nėra numatyta nei vieno uždavinio. Tai reiškia, kad nėra suformuluota, ką reikia padaryti, kokius uždavinius išspręsti, kad būtų pasiekti programos tikslai.

Toliau nagrinėjant nusikalstamumo prevencijos programas buvo siekiama išsiaiškinti jų atitiktą uždavinių metodiniams reikalavimams. Pirmiausia buvo norima sužinoti, ar nusikalstamumo prevencijos programų *uždaviniai yra suprantami*. Nustatyta, kad parengtos 27 (55 proc.) nusikalstamumo prevencijos programos, atitinkančios šį kriterijų. Šiose nusikalstamumo prevencijos programose uždaviniai suformuluoti paprastai ir aiškiai, netapatinami su programos tikslais. Tačiau tyrimo metu buvo rastos 22 (45 proc.) nusikalstamumo prevencijos programos, kuriose uždaviniai sutapatinti su programos tikslais. Pavyzdžiui, Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo

31 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 14 d. nutarimas Nr. 477 „Dėl kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir jaunimo policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003–2005 metais programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 37-1619.

32 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 24 d. nutarimas Nr. 197 „Dėl nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei prevencijos ir jų kontrolės gerinimo“. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 13-333.

poveikio programoje³³ uždaviniai nėra aiškiai atskirti nuo programos tikslų, t. y. programos tikslai įvardijami kaip uždaviniai, todėl nėra aišku, ko siekiama ir ką reikia tiksliai padaryti, kad būtų įgyvendinti programos tikslai.

Tyrimo metu buvo siekiama sužinoti, ar nusikalstamumo prevencijos programų *uždaviniai yra konkretūs*. Daugumoje – 33 (67 proc.) – nusikalstamumo prevencijos programų nėra aiškiai numatyti rezultatai, kuriuos pasiekus uždavinys laikomas išspręstu ir kuriuos galima išmatuoti objektyviais rodikliais³⁴. Tuo tarpu ši kriterijų tenkinančiose – 16 (33 proc.) – nusikalstamumo prevencijos programose suformuluoti uždaviniai yra konkretūs ir numatyti siekiami rezultatai. Pavyzdžiui, Nacionalinėje narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010–2016 metų programoje³⁵ net kiekvieno uždavinio atžvilgiu numatytas siekiamas rezultatas bei jo vertinimo kriterijus.

2.3.4. Priemonių grupės kriterijai

Atliekant tyrimą buvo siekiama sužinoti, kiek priemonių numatyta nusikalstamumo prevencijos programose. Dažniausiai nusikalstamumo prevencijos programose – 12 (24 proc.) – numatyta nuo 1 iki 10 priemonių. Antras pagal dažnumą priemonių skaičius – nuo 21 iki 30 – pateiktas 11 (22 proc.) nusikalstamumo prevencijos programų. Toliau nagrinėjant pastebėta, kad didėjant priemonių skaičiui, programų skaičius palaipsniui mažėja. Tačiau buvo rasta tokių nusikalstamumo prevencijos programų, kuriose numatytas priemonių skaičius viršijo 90. Viena iš tokių nusikalstamumo prevencijos programų – 1999 m. LR Vyriausybės parengta Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa, numatanti 98 priemones.

Toliau buvo siekiama sužinoti, ar apibūdintas į nusikalstamumo prevencijos programą *atrinktų priemonių potencialus veiksmingumas*. Tyrimo rezultatai rodo, kad nėra nė vienos nusikalstamumo prevencijos programos, kurioje kiekvienos priemonės atžvilgiu būtų nurodoma, kuo remiasi išvada apie jų potencialų veiksmingumą. Tai reiškia, kad prieš pasirenkant prevencijos priemones, nebuvo atliekama išsami Lietuvos bei užsienio šalių, vykdančių tokio pat ar panašaus reiškinio prevenciją, apžvalga. Tačiau subjektyvūs, besiremiantys sveiku protu, profesine patirtimi, moksliniais samprotavimais, įvertinimai, kad tam tikra priemonė bus veiksminga, dažnai yra klaidingi. Dėl to tam tikros priemonės potencialus veiksmingumas gali būti patikimai nustatytas tik objektyviais

-
- 33 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. vasario 7 d. nutarimas Nr. 86 „Dėl Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programos“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 12-189; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 954 „Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos“. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 72-1355 ir kt.
- 34 Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2004 m. gegužės 24 d. įsakymas Nr. 4/07-132 „Dėl tipinės nuteistųjų integracijos į visuomenę programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 87-3192; Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gegužės 8 d. įsakymas Nr. 4/07-7 „Dėl lygtinai paleistų iš asmenų pataisos įstaigų bei lygtinai atleistų nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą asmenų socialinės integracijos programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 48-2147.
- 35 Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. lapkričio 4 d. nutarimas Nr. XI-1078 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010–2016 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 132-6720.

prevencijos mokslo metodais. Tačiau atliktas tyrimas tik dar kartą patvirtina, kad nusikalstamumo prevencijos programų rengėjai vadovaujasi „šventu tikėjimu“ prevencinių priemonių veiksmingumu ir įtraukia jas į programas, nepatvirtinę ir neatlikę gilesnės analizės apie priemonių poveikį ir efektyvumą.

Dar vienas svarbus kriterijus, suteikiantis informacijos apie nusikalstamumo prevencijos programas, tai – *programose įvertinti priemonių įgyvendinimo finansiniai kaštai*. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugiau nei pusėje – 27 (55 proc.) – nusikalstamumo prevencijos programų nėra įvertinti priemonių įgyvendinimo finansiniai kaštai³⁶. Tai reiškia, kad šiose nusikalstamumo prevencijos programose nėra įvertinta, ar kiekvienai priemonei skirta lėšų tiek, kiek reikia, ar jų skirta per daug / per mažai. Dėl nenumatyto lėšų paskirstymo netinkamai įgyvendinamos priemonės, tam tikrais atvejais net atsisakant kai kurių jų įgyvendinimo.

2.3.5. Rezultatų ir poveikio vertinimo grupės kriterijai

Buvo siekiama išsiaiškinti, ar nusikalstamumo prevencijos programose *nustatyti planuojami programos rezultatai*. Nusikalstamumo prevencijos programos svarbiausias rezultatas – tai padarytas atitinkamas prevencinis poveikis, apie kurį sužinoma stebint pasirinktų rodiklių pokyčius. Tačiau tyrimas atskleidė, kad 26 (53 proc.) nusikalstamumo prevencijos programose nėra nurodoma, kokius pokyčius turi padaryti programos įgyvendinimas. Tai parodo, kad susiduriama su sunkumais vertinant įgyvendintos nusikalstamumo prevencijos programos poveikį, kadangi programoje nėra numatyti siekiami pokyčiai, todėl tokiu atveju sunku pamatuoti, ar pavyko pasiekti užsibrėžtus tikslus.

Su aukščiau minėtu kriterijumi tiesiogiai susijęs *veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijus*. Atliekant tyrimą buvo siekiama sužinoti, ar nusikalstamumo prevencijos programose nurodyta, kokiais kriterijais remiantis bus įvertinamas programos vykdymo veiksmingumas. Nustatyta, kad šio kriterijaus neatitinka daugiau nei pusė – 29 (59 proc.) – ištirtų nusikalstamumo prevencijos programų. Tai reiškia, kad vertinant šių programų veiksmingumą, sunku pasakyti, ar nusikalstamumo prevencijos programa ir atskiros jos priemonės pasiekė tikslą.

2.3.6. Vykdyto ir valdymo struktūros grupės kriterijai

Buvo siekiama išsiaiškinti, ar nusikalstamumo prevencijos programose *numatyta programos vykdymo ir valdymo struktūra*. 44 (90 proc.) nusikalstamumo prevencijos programos numato vykdymo ir valdymo struktūrą. Šį kriterijų atitinkančiose nusikalstamumo prevencijos programose parinkti subjektai, atsakingi už programos vykdymą ir valdymą. Tačiau tyrimo rezultatai atskleidžia, kad yra ir tokių nusikalstamumo prevencijos programų, kuriose nenumatyti subjektai, atsakingi už programos įgyvendinimą. Pavyzdžiui, Kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir policijos apylinkės

36 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 24 d. nutarimas Nr. 197 „Dėl nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei prevencijos ir jų kontrolės gerinimo“. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 13-333; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 954 „Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos“. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 72-1355 ir kt.

inspektorių veiklos gerinimo 2003–2005 metais programa³⁷, kurioje nurodyta Policijos departamentui užtikrinti programos vykdymą, tačiau nenumatyti subjektai, vykdysiantys atskiras programos priemones.

Buvo siekiama išsiaiškinti, ar nusikalstamumo prevencijos programose *numatytas nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas programos vykdyme*. Nustatyta, kad 26 (53 proc.) nusikalstamumo prevencijos programose nenumatyta, kad tam tikras priemonės įgyvendina nevyriausybines organizacijas. Tai reiškia, kad šio kriterijaus neatitinkančiose nusikalstamumo prevencijos programose numatytas priemonės įgyvendina tik valstybinės institucijos.

Buvo siekiama išsiaiškinti, ar programų vykdyme *numatytas individualių asmenų dalyvavimas*. Nustatyta, kad 44 (90 proc.) nusikalstamumo prevencijos programose nenumatyta fizinių asmenų dalyvavimas įgyvendinant tam tikras priemones. Tačiau nusikalstamumo prevencijos efektyvumas priklauso nuo to, kiek platus subjektų ratas yra įtraukiamas į prevencijos vykdymą.

2.3.7. Bendra kriterijų atitikimo analizė

Tyrimo metu nustatyta, kad tik 3 (19 proc.) kriterijus (iš 16) atitinka daugiau nei pusė visų nusikalstamumo prevencijos programų. Likusių kriterijų atitikimas nesiekia 50 proc. visų tirtų nusikalstamumo prevencijos programų.

Nusikalstamumo prevencijos programų rengėjams geriausiai sekasi apibrėžti problemos mastą, nurodant gyventojų grupes, institucijas ar teritorinius vienetus bei suformuluoti suprantamus uždavinius, netapatinamus su programos tikslais. Be to, nusikalstamumo prevencijos programų rengėjai dažniausiai numato programų vykdymo ir valdymo struktūrą. Tuo tarpu nėra nė vieno tikslų ir priemonių grupės kriterijaus, kurį atitiktų daugiau nei pusė analizuotų nusikalstamumo prevencijos programų.

Atliekant tyrimą buvo siekiama sužinoti, kiek iš viso iš šešiolikos kriterijų atitinka kiekviena išanalizuota nusikalstamumo prevencijos programa. Taip pat buvo siekiama nustatyti, ar nusikalstamumo prevencijos programų tenkinamų kriterijų skaičius priklauso nuo programos rengėjo.

3 lentelė. Programų atitiktis kriterijams

Eil. Nr.	Programos pavadinimas	Atitinka kriterijų (N=16)	Atitinka kriterijų, proc.
1.	Nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei kontrolės programa	4	25
2.	Ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa	3	19

37 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 14 d. nutarimas Nr. 477 „Dėl kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir jaunimo policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003–2005 metais programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 37-1619.

3.	Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programa	1	6
4.	Nepilnamečių užimtumo ir jų nusikalstamumo prevencijos gerinimo programa	1	6
5.	Kovos su transporto priemonių vagystėmis kompleksinė programa	3	19
6.	Antikorupcinių priemonių planas	1	6
7.	Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinė programa	7	44
8.	Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa	2	12
9.	Papildomų kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonių programa	3	19
10.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999–2003 metų programa	9	56
11.	Nuteistų ir grįžusių iš kardomojo kalnimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 1999–2003 metų programa	7	44
12.	Nuteistų ir grįžusių iš kardomojo kalnimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 2001–2004 metų programa	5	31
13.	Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004–2007 metų programa	10	63
14.	Nacionalinė programa prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą	11	69
15.	Nacionalinė kovos su korupcija 2002 metų programa	6	38
16.	Nacionalinė kovos su korupcija 2009 metų programa	11	69
17.	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programa	7	44
18.	Kovos su korupcija strategijos programa	4	25
19.	Nepilnamečių justicijos 2004–2008 metų programa	13	81
20.	Kompleksinė autotransporto priemonių vagysčių prevencijos ir kontrolės 2005–2007 metų programa	8	50
21.	Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos antikorupcinė programa	5	31
22.	Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005–2007 metų programa	10	63
23.	Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programa	8	50
24.	Equal projektas	5	31
25.	Viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategija	9	56
26.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, socialinės reabilitacijos programa	6	38
27.	Nuteistųjų integracijos į visuomenę 2004 metų programa	6	38

28.	Lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų bei lygtinai atleistų nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą asmenų socialinės integracijos programa	5	31
29.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas panaudojant smurtą, socialinės reabilitacijos programa	6	38
30.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas apsvaigus nuo alkoholio, socialinės reabilitacijos programa	6	38
31.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas transporto eismo saugumui, socialinės reabilitacijos programa	4	25
32.	Narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės laisvės atėmimo vietose koncepcija	7	44
33.	Vaikų ir jaunimo socializacijos programa	13	81
34.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programa	7	44
35.	Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa	11	69
36.	Kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003–2005 metais programa	4	25
37.	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencinė švietimo 2003–2004 metų programa	9	56
38.	Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programa	8	50
39.	Kovos su korupcija krašto apsaugos sistemoje programa	4	25
40.	Sveikatos sistemos kovos su korupcija strategija	5	31
41.	Korupcijos prevencijos sveikatos sistemoje programa	6	38
42.	Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa	5	31
43.	Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008–2010 metų programa	12	75
44.	Nepilnamečių justicijos programa	8	50
45.	Nepilnamečių justicijos 2009–2013 metų programa	10	63
46.	Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2007–2009 metų planas	12	75
47.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010–2016 metų programa	9	56
48.	Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programa	8	50
49.	Visuomenės teisinio švietimo 2009–2012 metų programa	10	63

Nustatyta, kad bendras visų nusikalstamumo prevencijos programų tenkinamų kriterijų vidurkis yra 6,8 iš 16 nagrinėtų kriterijų. Tai reiškia, kad nusikalstamumo prevencijos programos vidutiniškai atitinka mažiau nei pusę visų išnagrinėtų kriterijų. Tik

25 (51 proc.) nusikalstamumo prevencijos programos viršija apskaičiuotą tenkinamų kriterijų vidurkį.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad mažiausiai – po 1 kriterijų – atitinka 3 nusikalstamumo prevencijos programos. Tai 1994 m. LR Vyriausybės parengta Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programa, 1995 m. tos paties rengėjo parengta Nepilnamečių užimtumo ir jų nusikalstamumo prevencijos gerinimo programa bei 1996 m. parengtas Antikorupcinių priemonių planas. Minėtos programos atitinka tik vieną kriterijų – jose numatyta programos vykdymo ir valdymo struktūra.

Didžiausias tenkinamų kriterijų skaičius vienoje nusikalstamumo prevencijos programoje – 13 kriterijų. Šį rezultatą pasiekė 2 nusikalstamumo prevencijos programos: 2004 m. LR Vyriausybės parengta Nepilnamečių justicijos 2004–2008 m. programa ir to paties rengėjo 2004 m. Vaikų ir jaunimo socializacijos programa.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti skirtingų nusikalstamumo prevencijos programų rengėjų parengtų programų atitikties išnagrinėtiems kriterijams vidurkį, kuris lyginamas su bendru visų programų atitikties kriterijams vidurkiu. Be to, buvo siekiama nustatyti geriausiai nusikalstamumo prevencijos programas rengiančias institucijas.

4 lentelė. Kriterijų atitikimas pagal programų rengėjus

Programos rengėjas	Parengtų programų skaičius	Tenkinamų kriterijų vidurkis
LR vidaus reikalų ministerija	1	9,0
LR Seimas	5	8,8
LR Vyriausybė	28	7,1
LR teisingumo ministerija	1	7,0
LR švietimo ir mokslo ministerija	3	6,0
LR sveikatos apsaugos ministerija	2	5,5
Kalėjimų departamentas prie LR teisingumo ministerijos	6	5,5
LR ūkio ministerija	1	5,0
Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	1	5,0
LR krašto apsaugos ministerija	1	4,0

Didžiausias tenkinamų kriterijų vidurkis yra LR vidaus reikalų ministerijos parengtose nusikalstamumo prevencijos programose. Tačiau ši institucija parengė tik vieną nusikalstamumo prevencijos programą. Antroje vietoje yra LR Seimo parengtos nusikalstamumo prevencijos programos, kurių tenkinamų kriterijų vidurkis 8,8. Trečioje vietoje – LR Vyriausybės parengtos nusikalstamumo prevencijos programos, kurių tenkinamų kriterijų vidurkis 7,0. Tačiau LR Vyriausybė yra pagrindinis nusikalstamumo prevencijos programų rengėjas, parengęs 57 proc. visų nusikalstamumo prevencijos programų (1 lentelė).

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad santykinai geriausiai nusikalstamumo prevencijos programas rengė Vidaus reikalų ministerija, tuo tarpu daugiausiai trūkumų turi Krašto apsaugos ministerijos parengtos nusikalstamumo prevencijos programos.

Atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti kiekvienos nusikalstamumo prevencijos rūšies atitinkančių kriterijų vidurkį bei sužinoti, kokios prevencijos rūšies programos rengiamos geriausiai.

5 lentelė. Kriterijų atitikimas pagal prevencijos rūšį

Prevencijos rūšis	Programų skaičius	Atitinkančių kriterijų vidurkis
Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencija	5	8,6
Socialinė prevencija	18	7,9
Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija	5	7,8
Narkomanijos prevencija	5	7,4
Ekonominių ir turtinių nusikaltimų prevencija	5	4,8
Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	11	4,4

Tyrimo rezultatai rodo (5 lentelė), kad geriausiai parengtos buvo prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos programos, tenkinančios vidutiniškai 8,6 kriterijų. Blogiausiai buvo parengtos korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencijos programos.

Išvados

1. Ištyrus 49 programas nustatyta, kad nebuvo parengta nė viena nusikalstamumo prevencijos programa, kuri tenkintų visus 16 nagrinėtų kriterijų, kurie parodo programų atitiktį programų rengimo metodiniams reikalavimams. Daugumai nusikalstamumo prevencijos programų būdingi trūkumai:

- sprendžiamos problemos suformuluojamos netiksliai ir nekonkrečiai – neišskiriama pagrindinė problema, kuriai spręsti kuriama programa, bei jos masto ir turinio neįmanoma nustatyti objektyviai pamatuojamais rodikliais;
- neapibrėžiamas sprendžiamos problemos pastovumas – nepateikiami duomenys, parodantys, kaip ilgai egzistuoja sprendžiama problema;
- nenustatomi reiškinių neigiami padariniai – neatskleidžiamos neigiamos problemos pasekmės, neįvertinama jų žala;
- tikslai neatitinka sprendžiamos problemos – nenustatyti tikslų siekimo rezultatai, kurie būtų išreiškiami apibūdinant siektinus problemos masto ir (ar) turinio pokyčius;

- tikslai nekonkretūs ir netikslūs – neapibrėžiami poveikio objektai ir juose siekiami pokyčiai bei numatyti rezultatai;
- nesuprantami tikslai – sudėtingai ir neaiškiai suformuluoti bei tapatinami su uždaviniais;
- nekonkretūs uždaviniai – nenumatyti objektyviais rodikliais išmatuojami rezultatai, kuriuos pasiekus uždaviniai yra išsprendžiami;
- neapibūdintas atrinktų priemonių potencialus veiksmingumas – kiekvienos priemonės atžvilgiu nenurodoma, kuo remiasi išvada apie jų potencialų veiksmingumą;
- neįvertinami priemonių įgyvendinimo finansiniai kaštai;
- nenustatomi planuojami rezultatai – nenurodoma, kokius pokyčius turi padaryti programos įgyvendinimas;
- nenumatomi veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijai;
- nenumatomas nevyriausybinių organizacijų ir individualių asmenų dalyvavimas įgyvendinant tam tikras priemones.

2. Remiantis atliktu tyrimu nustatyta, kad pagrindinis nusikalstamumo prevencijos programų rengėjas Lietuvoje yra Vyriausybė, kuri vidutiniškai per metus parengia po 2 nacionalines nusikalstamumo prevencijos programas, didžiausią dėmesį skirdama socialinei prevencijai. Tačiau pats nusikalstamumo prevencijos programų rengimas nėra nuolatinis ir nuoseklus procesas.

3. Vertinant nusikalstamumo prevencijos programų atitiktį metodiniams rengimo reikalavimams, nustatyta, kad tik 3 (19 proc.) išnagrinėtus kriterijus atitinka daugiau nei pusė visų nusikalstamumo prevencijos programų, tuo tarpu likusių 13 (81 proc.) kriterijų atitikimas nesiekia 50 proc. visų nusikalstamumo prevencijos programų. Programos geriausiai atitinka problemas, uždavinių bei vykdymo ir valdymo struktūros grupių kriterijus. Tačiau nė vieno tikslų ir priemonės grupių kriterijaus neatitinka daugiau kaip pusė analizuotų nusikalstamumo prevencijos programų.

4. Nustatyta, kad nė vienoje tirtose nusikalstamumo prevencijos programose neapibūdintas į programą atrinktų priemonių potencialus veiksmingumas – įtraukiant kiekvieną priemonę į programą, nedaroma jokių jos veiksmingumo patikrinimų. Taip rengiamos daugelio institucijų pastangų ir finansinių lėšų reikalaujančios nacionalinio lygio prevencijos programos, tačiau visiškai neaiškūs jų prevencinis poveikis.

5. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad bendras visų nusikalstamumo prevencijos programų tenkinamų kriterijų vidurkis yra 6,8 (iš 16). Tai reiškia, kad programos vidutiniškai atitinka mažiau nei pusę visų naudotų tyrime kriterijų.

6. Vertinant nusikalstamumo prevencijos programų atitikimą pusei ir daugiau išnagrinėtų kriterijų, nustatyta, kad tik 20 (41 %) nusikalstamumo prevencijos programų tenkina šį rodiklį.

7. Geriausiai nusikalstamumo prevencijos programas rengė LR vidaus reikalų ministerija, kadangi šios institucijos parengtose programose yra didžiausias tenkinamų kriterijų vidurkis (9,0). Tuo tarpu daugiausiai trūkumų turi LR krašto apsaugos ministerijos parengtos nusikalstamumo prevencijos programos, kurių tenkinamų kriterijų vidurkis yra 4,0.

8. Vertinant kiekvienos nusikalstamumo prevencijos rūšies programų tenkinamų kriterijų vidurkį, nustatyta, kad prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos programos tenkina didžiausią – 8,6 – tenkinamų kriterijų vidurkį.

Siūlymai

1. Atsižvelgiant į tai, kad vykdant nekokybiškai parengtas nusikalstamumo prevencijos programas neracionaliai panaudojami jų įgyvendinimui skiriami ištekliai, Lietuvos Respublikos Vyriausybė turėtų parengti ir patvirtinti ne rekomendacinio, bet privalomojo pobūdžio bendrą nusikalstamumo prevencijos programų rengimo metodiką, kuri būtų privaloma visiems, rengiantiems programas, finansuojamas iš valstybės biudžeto.

2. Siekiant kokybiškų programų, Vyriausybė ir kiti nusikalstamumo prevencijos programų rengimo iniciatoriai bei finansuotojai prevencijos programų rengimą turėtų organizuoti atskirų projektų forma. Nusikalstamumo prevencijos programų rengimui, kaip ir bet kokiam projektui, turėtų būti numatyti programų rengimo vykdytojai, veiklos terminai, skiriami ištekliai, tarp jų ir moksliniams tyrimams, susijusiems su programos rengimu, pagrindžiantiems programoje siūlomų prevencijos priemonių potencialų veiksmingumą, ir kitiems.

Literatūra

- Astrauskienė, A., et al. Kaip vertinti prevencijos efektyvumą? *Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių vertinimo metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2007.
- Avdija, A. S. Evidence-Based Policing: A Comparative Analysis of Eight Experimental Studies focused in the area of Targeted Policing. *International Journal Of Criminal Justice Sciences*. 2008, 3(2): 110–128.
- Beccaria-Project. *Quality Management in Crime Prevention* [interaktyvus]. Niedersachsen: LPR [žiūrėta 2011-02-12]. <http://www.beccaria.de/Kriminalpraevention/en/Documents/Flyer_en_7.pdf>.
- Borodin, S. V. *Borba s prestupnostju: teoreticheskaja model kompleksnoj programy*. Moskva, 1990.
- Butkus, F. S. *Vadyba*. Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2007.
- Čepas, A.; Gečėnienė, S.; Mačernytė-Panomariovienė, I.; Jovaišas, K.; Jurka, R.; Malinauskaitė, J. *Nusikaltimų prevencijos programų rengimo ir administravimo metodologija*. Baigiamoji ataskaita. Vilnius: Teisės institutas, 2005.
- Diskusija po povodu dvukhurovneho postroenia sistemy okhrany obshhestvennogo poriadka v Velikobritanii. *Borba s prestupnostju za rubezhom*. 1995, 5.
- Homel, P. Improving crime prevention knowledge and practice. *Trends & Issues In Crime & Criminal Justice*. 2009, 385.
- Jurgelaitienė, G. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problemos. *Jurisprudencija*. 2003, 41(33).
- Justickis, V. *Kriminologija*. Vadovėlis. 2 dalis. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004.
- Justickis, V.; Gečėnienė, S. Nusikaltimų prevencijos veiksmingumo užtikrinimo sistema. *Teisės problemos*. 2006, 2(52).

- Justickis, V.; Gečėnienė, S.; Čepas, A. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika. *Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija* [interaktyvus]. Vilnius, 2005 [žiūrėta 2011-02-11]. <http://www.vrm.lt/uploads/media/Metodika_01.doc>.
- Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2004 m. gegužės 24 d. įsakymas Nr. 4/07-132 „Dėl tipinės nuteistųjų integracijos į visuomenę programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 87-3192.
- Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gegužės 8 d. įsakymu Nr. 4/07-7 patvirtinta „Lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų bei lygtinai atleistų nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą asmenų socialinės integracijos programa“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 48-2147.
- Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 4/07-243 „Dėl socialinės reabilitacijos programų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 7-167.
- Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 4/07-243 „Dėl asmenų, padariusių nusikalstamas veikas panaudojant smurtą, socialinės reabilitacijos programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 7-167.
- Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 4/07-243 „Dėl asmenų, padariusių nusikalstamas veikas apsvaigus nuo alkoholio, socialinės reabilitacijos programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 7-167.
- Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 4/07-243 „Dėl asmenų, padariusių nusikalstamas veikas transporto eismo saugumui, socialinės reabilitacijos programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 7-167.
- Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2004 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. 4/07-305 „Dėl asmenų, padariusių nusikalstamas veikas nuosavybei, turinėms teisėms ir turiniams interesams, socialinės reabilitacijos programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 188-7051.
- Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gegužės 8 d. įsakymas Nr. 4/07-7 „Dėl lygtinai paleistų iš asmenų pataisos įstaigų bei lygtinai atleistų nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą asmenų socialinės integracijos programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 48-2147.
- Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2004 m. gegužės 24 d. įsakymas Nr. 4/07-132 „Dėl tipinės nuteistųjų integracijos į visuomenę programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 87-3192.
- Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 1844 „Dėl kovos su korupcija krašto apsaugos sistemoje programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 10-355.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. IX-711 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 10-355.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 32-1318.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. balandžio 8 d. nutarimas Nr. IX-2110 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 58-2041.

- Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. lapkričio 4 d. nutarimas Nr. XI-1078 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010–2016 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 132-6720.
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ministro 2004 m. balandžio 16 d. įsakymas Nr. A1-103 „Dėl jaunimo reikalų tarybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2004 – 2006 metų projekto *Equal*“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 35-1482.
- Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 8 d. įsakymas Nr. V-207 „Dėl sveikatos sistemos kovos su korupcija strategijos ir veiksmų plano patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 40-1861.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. gruodžio 18 d. įsakymas Nr. 2083 „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos kovos su korupcija strategijos programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 2-60.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2003 m. lapkričio 28 d. įsakymas Nr. ISAK-1699 „Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencinės švietimo 2003–2004 metų programos“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 13-389.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. kovo 17 d. įsakymas Nr. ISAK-494 „Dėl alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 33-1197.
- Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. sausio 30 d. įsakymas Nr. 1R-27 „Dėl narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės laisvės atėmimo vietose koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 23-724.
- Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2005 m. balandžio 28 d. įsakymas Nr. 4-175 „Dėl Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos antikorupcinės programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 91-463.
- Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymas Nr. 1V-250 „Dėl viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 113-5092.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 954 „Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos“. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 72-1355.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 24 d. nutarimas Nr. 197 „Dėl nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei prevencijos ir jų kontrolės gerinimo“. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 13-333.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. kovo 17 d. nutarimas Nr. 185 „Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos vykdymo 1994 metais priemonių“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 22-363.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. vasario 7 d. nutarimas Nr. 86 „Dėl liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programos“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 12-189.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 688 „Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos vykdymo 1995 metais priemonių“. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 42-1037.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. vasario 20 d. nutarimas Nr. 264 „Dėl nepilnamečių užimtumo ir jų nusikalstamumo prevencijos gerinimo programos“. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 17-395.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 15 d. nutarimas Nr. 356 „Dėl priemonių nusikaltimų, susijusių su korupcija, kontrolei ir prevencijai gerinti“. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 27-660.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. sausio 3 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl kovos su transporto priemonių vagystėmis kompleksinės programos“. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 2-49.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. kovo 6 d. nutarimas Nr. 197 „Dėl vaikų ir

- paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinės programos metmenų“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 48-1165.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 10 d. nutarimas Nr. 270 „Dėl papildomų kovos su organizuotu nusikalstamumu ir korupcijos prevencijos programos“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 25-709.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 6 d. nutarimas Nr. 970 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999–2003 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 10-252.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. sausio 15 d. nutarimas Nr. 62 „Dėl organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programos“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 10-220.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. spalio 25 d. nutarimas Nr. 1179 „Dėl nuteistų ir grįžusių iš karo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 1999–2003 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 108-3152.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. sausio 11 d. nutarimas Nr. 29 „Dėl nacionalinės programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 5-144.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. 827 „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 57-2312.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. 62 „Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 6-231.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 14 d. nutarimas Nr. 477 „Dėl kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir jaunimo policijos apylinkės inspektorijų veiklos gerinimo 2003–2005 metais programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 37-1619.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 19 d. nutarimas Nr. 600 „Dėl nepilnamečių justicijos 2004–2008 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 83-3008.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gruodžio 1 d. nutarimas Nr. 1525 „Dėl nacionalinės vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 174-6441.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 15 d. nutarimas Nr. 1166 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programos įgyvendinimo 2004 metų priemonių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 140-5114.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 23 d. nutarimas Nr. 209 „Dėl vaikų ir jaunimo socializacijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 30-995.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 9 d. nutarimas Nr. 143 „Dėl nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004–2007 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 23-709.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr. 38 „Dėl kompleksinės autotransporto priemonių vagysčių prevencijos ir kontrolės 2005–2007 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 47-1573.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. nutarimas Nr. 558 „Dėl prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 65-2333.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 4 d. nutarimas Nr. 491 „Dėl nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005–2007 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 58-2021.

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 7 d. nutarimas Nr. 250 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programos įgyvendinimo 2005 metų priemonių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 33-1066.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas Nr. 1210 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programos įgyvendinimo 2006 metų priemonių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 135-4851.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. sausio 12 d. nutarimas Nr. 12 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2005–2006 metų įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 6-158.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 1310 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programos įgyvendinimo 2007 metų priemonių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 140-5361.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 1330 „Dėl valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007–2009 metų plano patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 112-4273.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1404 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programos įgyvendinimo 2008 metų priemonių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 138-5672.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas Nr. 806 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2007–2009 metų įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 90-3575.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 24 d. nutarimas Nr. 392 „Dėl nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008–2010 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 51-1892.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. liepos 15 d. nutarimas Nr. 1120 „Dėl visuomenės teisinio švietimo 2009–2010 metų programos patvirtinimo pakeitimo“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 130-4981.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Nr. 853 „Dėl valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos priemonių 2010–2012 metų plano patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 33-1268.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. 1070 „Dėl nepilnamečių justicijos 2009–2013 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 110-4664.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr. 1104 „Dėl prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 112-4761.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. kovo 10 d. nutarimas Nr. 247 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2010–2012 metų įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 31-1433.
- Linden, R.; Chaturvedi, R. The Need for Comprehensive Crime Prevention Planning: The Case of Motor Vehicle Theft. *Canadian Journal Of Criminology & Criminal Justice*. 2005, 47(2).
- Martinson, R. What works? Questions and Answers About Prison Reform. *The Public Interest*. 1974, 35.
- Raska, Eh. Eh. *Socialnaja programa: predotvrashhenie prestupnosti*. Talin, 1987.
- Understanding Crime Prevention*. Second edition. National Crime Prevention Institute. Boston, London, Durban, Singapore, Sydney, Toronto, 2001.
- Visockas, E. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų duomenų bazės sukūrimas.

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-23]. <http://www.nplc.lt/centrov/prog/baze/_PPDB.aspx>.

INVESTIGATION OF THE PREPARATION OF CRIME PREVENTION PROGRAMMES IN LITHUANIA

Alfредas Kiškis, Aušra Kuodytė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The article focuses on the analysis of preparation of crime prevention programmes in Lithuania and assesses their level of compliance with the methodological requirements for programme preparation.*

Many crime prevention programmes are approved and implemented at national level in Lithuania. If such programmes were prepared in accordance with the principles and methods recommended in the scientific literature, the efficiency of crime prevention programmes would undoubtedly increase. In Lithuania, a number of studies on the efficiency of the existing crime prevention programmes were carried out; however, none of them assessed the level of compliance of such programmes with the methodological requirements for the preparation of such programmes.

The object of the study – crime prevention programmes in Lithuania.

The goal of the study is to analyse the preparation of crime prevention programmes currently available in Lithuania, to identify major problems related to the preparation of such programmes, and to suggest possible solutions to these problems.

In order to achieve that goal, the article lists and defines the main general aspects of crime prevention, and carries out an analysis of the principles and methodological aspects of preparation of crime prevention programmes. Subsequently, the crime prevention programmes available in Lithuania are analysed and their level of compliance with the methodological requirements for such programmes is assessed. Major problems related to the preparation of such programmes are defined.

Research methods. Analysis of scientific literature, comparative analysis, analysis of legal documents, content analysis, statistical data analysis, systemising and generalisation.

Main results and conclusions:

- *After investigating 49 crime prevention programmes it was found that none of the examined programmes conformed to all of the 16 criteria of the methodological requirements applicable for preparation of such programmes. Most of the crime prevention programmes have the following weaknesses:*
 - o *problem-solving is formulated vaguely and inaccurately – the main problem for which the programme is created is not distinguished and its extent and content cannot be determined by objectively measurable indicators.*

- o *Permanence of solving problems is not defined – the programmes did not provide data showing the duration of an underlying problem.*
- o *Unidentified negative consequences of the phenomenon – negative consequences of the problem are not revealed, the damage is not assessed.*
- o *The goals do not correspond to the problem – the results of the goals, which would be expressed in terms of changes to be achieved, describing changes to the extent and/or content of the problem are not determined.*
- o *The goals are not concrete and exact – the objects of impact, their changes and expected results are not defined.*
- o *The goals are incomprehensible – they are vaguely formulated and treated like tasks.*
- o *Non-specific tasks – there are no outcomes measurable by objective indicators, after achieving that the tasks are resolved.*
- o *The potential effectiveness of the selected measures is not specified - there is no indication on the grounds of the conclusion as to the potential effectiveness of each measure.*
- o *The financial costs of implementing measures are not estimated.*
- o *The expected results are not determined - there is no indication as to the changes to be determined by the implementation of the programme.*
- o *There are no criteria provided for the assessment of effectiveness and impact.*
- o *The participation of the non-governmental organisations and individuals in the implementation of the measures is not defined.*
 - *On average, crime prevention programmes meet 6.8 of the criteria (out of the 16 criteria analysed). This means that on average the programmes meet less than half of all the criteria used.*
 - *Only 20 (41%) crime prevention programmes meet half or more of the criteria examined.*

Proposal. Given the irrational use of the allocated resources for the implementation of the poorly developed crime prevention programmes, the Government of the Republic of Lithuania should develop and adopt a mandatory and not a guidance methodology for the preparation of programmes, to be used by anyone preparing programmes financed from the state budget.

Keywords: *crime prevention, crime prevention programmes, methodological requirements for programme preparation.*

Alfредas Kiškis, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedros docentas. Mokslinių tyrimų kryptys: kriminologija, nusikalstamumo statistika, nusikalstamumo žala, nusikalstamumo veiksniai, nusikalstamumo prevencija, realusis nusikalstamumas, viktimologiniai tyrimai, gyventojų saugumo jausmas, baudžiamoji politika, kriminologinės informacinės sistemos.

Alfredas Kiškis, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Criminal Law and Criminology, Associate Professor. Research interests: criminology, crime statistics, crime, crime harm, crime factors, crime prevention, real crime, victimological surveys, feeling of security, criminal policy, criminological information systems.

Aušra Kuodytė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedros absolventė. Mokslinių tyrimų kryptys: kriminologija, nusikalstamumo prevencija.

Aušra Kuodytė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Criminal Law and Criminology, Graduate. Research interests: criminology, crime prevention.

A PRIEDAS. Nusikalstamumo prevencijos programų rengimo Lietuvoje tyrimo klausimynas

Nr.	Kriterijus	Atsakymų variantai	Kriterijaus aprašymas
1.	Programos rengėjas	Įrašomas konkretus rengėjas	Pateikiama, kas parengė konkrečią nusikalstamumo prevencijos programą
2.	Programos parengimo metai	Nurodomi konkretūs metai	Nurodoma, kada parengta programa
3.	Prevencijos rūšis	Ekonominių ir turtinių nusikaltimų prevencija, korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija, narkomanijos prevencija, nepilnamečių nusikalstamumo prevencija, prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencija, socialinė prevencija	Nurodoma, kokiai prevencijos rūšiai skirta programa.
4.	Programos lygis	Nacionalinė Lokalinė	Nacionalinė programa taikoma visos valstybės mastu, lokalinė – konkretaus regiono ar vietos mastu
5.	Numatyta programos įgyvendinimo trukmė	Nurodoma metais	Nurodoma, kada pradama ir pabaigiama vykdyti programa
6.	Programos įgyvendinimas	Vykdoma Įgyvendinta	Programa dar vykdoma ar jau įgyvendinta
7.	Problema suformuluota tiksliai ir konkrečiai	Taip – 1 Ne – 0	Problema suformuluota taip, kad ją galima patikrinti. Neįmanoma paneigti ar patvirtinti teiginio „nusikalstamumas greitai auga“

8.	Apibrėžtas problemos mastas	Taip – 1 Ne – 0	Programoje nurodyta, kokias gyventojų grupes, institucijas ar teritorinius vienetus apima problema. Nurodomas gyventojų skaičius, patikslinamos institucijos, kurios labiausiai kenčia nuo problemos, kurios prevencijai skiriama programa
9.	Apibrėžtas problemos pastovumas	Taip – 1 Ne – 0	Programoje pateikiami duomenys, parodantys, kaip ilgai egzistuoja problema, kurios prevencijai skiriama programa. Jeigu kelia susirūpinimą tam tikrų nusikalstamų veikų aukštas lygis, programoje pateikiami atitinkami statistiniai duomenys, parodantys, koks šių nusikalstamų veikų lygis, kiek laiko jis toks aukštas, kokios šių nusikalstamų veikų lygio kitimo tendencijos
10.	Nustatyti reiškinio, kurio prevencijai skiriama programa, neigiami padariniai	Taip – 1 Ne – 0	Programoje parodyta, kuo ši problema yra reikšmingesnė už visas kitas problemas. Problemos reikšmingumas siejamas su neigiamais padariniais. Programoje plačiai atskleistos neigiamos problemos pasekmės, kuo tiksliau įvertinta jų žala
11.	Tikslų skaičius	Nurodomas tikslus skaičius	
12.	Tikslai atitinka problemą, kuriai spręsti sukurta programa	Taip – 1 Ne – 0	Pasiekus tikslus problema bus išspręsta arba iš esmės pakis jos mastas ir turinys. Tikslų siekimo rezultatai išreiškiami apibūdinant siektinus teigiamus problemas, kuriai spręsti kuriama programa, masto ir (ar) turinio pokyčius
13.	Tikslai konkretūs ir tikslūs	Taip – 1 Ne – 0	Programoje aiškiai apibrėžta programos tikslinė grupė ir joje siejami pokyčiai bei aiškiai numatyti rezultatai
14.	Tikslai yra suprantami	Taip – 1 Ne – 0	Programos tikslai suformuluoti paprastai ir aiškiai, netapatinami su programos uždaviniais
15.	Uždavinių skaičius	Nurodomas tikslus skaičius	

16.	Uždaviniai yra suprantami	Taip – 1 Ne – 0	Programos uždaviniai suformuluoti paprastai ir aiškiai, netapatinami su programos tikslais
17.	Uždaviniai yra konkretūs	Taip – 1 Ne – 0	Programoje aiškiai numatyti rezultatai, kuriuos pasiekus uždavinys bus išspręstas, kuriuos galima išmatuoti objektyviais rodikliais
18.	Priemonių skaičius	Nurodomas tikslus skaičius	
19.	Apibūdintas į programą atrinktų priemonių potencialus veiksmingumas	Taip – 1 Ne – 0	Kiekvienos priemonės atžvilgiu nurodoma, kuo remiasi išvada apie jų potencialų veiksmingumą
20.	Įvertinti priemonių įgyvendinimo finansiniai kaštai	Taip – 1 Ne – 0	Kiekvienos priemonės atžvilgiu įvertinami jos įgyvendinimo kaštai
21.	Nustatyti planuojami programos rezultatai	Taip – 1 Ne – 0	Programoje nurodoma, kokius pokyčius turi padaryti programos įgyvendinimas
22.	Numatyta programos vykdymo ir valdymo struktūra	Taip – 1 Ne – 0	Programoje parinkti subjektai, atsakingi už kiekvienos programos priemonės vykdymą ir valdymą
23.	Numatytas nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas programos vykdyme	Taip – 1 Ne – 0	Programoje numatyta, kad tam tikras priemonės įgyvendina nevyriausybines organizacijas
24.	Numatytas individualių asmenų dalyvavimas programos vykdyme	Taip – 1 Ne – 0	Programoje numatyta, kad tam tikras priemonės įgyvendina individualūs asmenys
25.	Numatyti programos veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijai	Taip – 1 Ne – 0	Programoje nurodoma, kokiais kriterijais bus įvertinamas programos vykdymo veiksmingumas

